

Quæ cum ita sint, amplectendam esse ducimus cum communiore sententia divisionem illam propositionis in per se notam secundum se, et per se notam quoad nos.

Quænam
propositiones in
numero per se
notarum
recensenda.

194. Jam si quæras, quænam propositiones in numero per se notarum habendæ sint, facilis est responsio. Nam

1.º Omnis propositio *identica* est per se nota, tum quoad se, tum quoad nos, ut patet. 2.º Omnis propositio, in qua prædicatum est de ratione subjecti, vel exprimit totam hujus essentiam vel partem, est per se nota, saltem secundum se, sive sit, sive non sit per se nota etiam quoad nos. 3.º Per se notæ pariter sunt propositiones negativæ, quarum extrema sunt primo et se totis diversa, quales sunt hæ: *Substantia non est quantitas; Rationalitas non est irrationalitas*, etc. Quia in primo diversis nihil est, quod sive in se, sive etiam quoad nos, sit prius ac ratio diversitatis, cum nihil habeant commune, sed se totis diversificentur. 4.º Propositiones disjunctivæ conflatæ ex membris contradictoriis sunt per se notæ, tum quoad se, tum quoad nos; ut hæc: *Petrus vel currit, vel non currit*. Ratio, quia ex seipsis evidentes sunt, nec demonstrari a priori queunt.

Dices, hujusmodi propositiones demonstrari ex principio exclusi medii, aut etiam contradictionis.

Respondeo, demonstrari quidem illas per hujusmodi principia *indirecte*, non vero *directe* et a priori, nimirum per causam.

Utrum vero et quomodo propositio in qua prima passio vel proprietas prædicatur de subjecto, sit per se nota, controvertitur. Affirmant Cajetanus (1), Gillius (2), Conimbricenses (3), Ferrariensis (4), Joannes a S. Thoma (5), Complutenses (6), Sotus (7), alique cum S. Thoma (8). Negant autem Matrius et alii (9).

(1) 1.º *Posterior.*, cap. 2, 3.

(2) *Loc. cit.*

(3) *Loc. cit.*, art. 3.

(4) In lib. 1.º *Contra Gent.*, c. 11, paragr. *Sed occurrit dubium*.

(5) *Logic.*, quest. 25, a. 2, fin.

(6) *Loc. cit.*

(7) *Loc. cit.*

(8) 1.º *Posterior.*, lect. 36, paragr. f.

(9) *Logic.*, disp. 3, q. 3, n. 50.

Et videtur dicendum propositionem hujusmodi esse quidem in seipsa per se notam, quamvis non sit per se nota quoad nos.

Prima pars patet, quia prima passio immediate fluit ac necessario ab essentia subjecti: unde nihil est medium quoad rem ipsam inter illam et subjectum, de quo prædicatur, per quod demonstrari a priori possit. Sed sufficit cognoscere subjecti essentiam, ut illico patefiat convenire ipsi talem passionem vel proprietatem.

Secunda pars patet etiam. Quia sæpe ignoratur essentia subjecti, et præterea nescitur num illi conveniat certa proprietas, donec afferatur pro medio definitio subjecti, ex qua statim manifestatur ejusmodi propositio primam passionem enuntians de subjecto. Ut si quis ex eo manifestet hominem esse disciplina capacem, vel admirativum, qua est animal rationale.

Vide Conimbricenses qui fuse de hac de re disputant (1).

COROLLARIUM. Hinc vides, quando Angelicus Doctor propositionem per se notam dixit esse illam, in qua prædicatum includitur in ratione subjecti, vel esse de ratione subjecti (2), non locutum esse in sensu exclusivo, quasi nullam aliam censeret esse per se notam; sed voluisse tantum docere illas certe propositiones, in quibus prædicatum spectet ad rationem vel essentiam subjecti, esse per se notas, quin negaret interea posse quoque alias dari per se notas propositiones, quemadmodum vidimus.

Et sic exponunt mentem Angelici Capreolus (3), Cajetanus (4), Ferrariensis (5), Toletus (6) et Gillius (7).

(1) *Loc. cit.* art. 3.

(2) 1 p. q. 2, a. 1, et locis supra citatis.

(3) 1.º dist. 2, q. 2, a. 2, *Ad argumenta contra primam conclusionem*.

(4) 1 p. q. 2, a. 1, *Circa hanc partem sunt multa dubia*.

(5) *Loc. cit.*, *Possumus*.

(6) In 1 p. q. 2, a. 1.

(7) *Loc. supr. cit.*

CAPUT II.

DE EXISTENTIA PRIMORUM
PRINCIPIORUM INDEMONSTRABILIIUM.

Prima principia considerari possunt vel in actuali assensu, vel in habituali seu secundum habitum et facilitatem illa pronuntiandi. Quare sub utralibet consideratione vindicanda est illorum existentia.

ARTICULUS I.

Utrum admittenda sint aliqua prima
principia, simpliciter indemonstrabilia seu
propositiones per se notæ.

Statum
questionis.

195. Proprium est principiorum generatim, ut non demonstrentur, saltem in ea scientia, in quæ munus principiorum exercent. Quæ, si absolute demonstrabilia sint a priori, propterea quod habeant, medium in essendo, diximus vocari *principia indemonstrabilia secundum quid*, si vero medio in essendo careant, esse indemonstrabilia *simpliciter*. Quæret quispiam nunc, utrum dentur ulla principia vere prima, quæ nempe cognoscantur sine ulla demonstratione, sed ex suis tantum terminis rite penetratis patescant.

Quinam
negaverint dari
prima principia
simpliciter inde-
monstrabilia:
Sceptici.

Id enim duplex hominum genus negavit. Primo enim Pyrrhonicæ et Scepticæ (1) negarunt quidpiam certo cognosci posse sine demonstratione: unde non solum negarunt principia prima, sed consequenter etiam omnem scientiam proprie dictam, quæ nempe fit per demonstrationem, omnemque certitudinem de medio sustulerunt. Si enim nullum sit

(1) Apud. Conimbricens., in 1.um Posterior. cap. 3, in Commentario, initio.

principium, in quo sistat demonstratio, procedendum erit in infinitum in probatione cujuslibet propositionis. Cum autem infinitum pertransiri nequeat, nec ulla conclusio tamquam certa admittatur, donec finis fiat in demonstrando; consequens est, ut negatis primis principiis, quorum non habeatur ulterior demonstratio, pereat omnis certa cognitio et scientia.

Alii conveniunt cum primis in eo, quod nihil sciri quomodolibet aut cognosci putant sine demonstratione; nihilominus contendunt principia certo cognosci posse per demonstrationem circularem, per quam et conclusiones ex principiis, et principia ex conclusionibus vicissim probentur (1).

Vocatur enim *circulus* in probationibus progressus a principiis ad conclusiones, et regressus a conclusione ad principia, assumendo nempe principia vel præmissas ad probandam conclusionem aliquam, quæ vicissim assumitur ad probanda ipsa principia. Id autem bifariam fieri potest: primo, regrediendo a conclusione ad eadem quidem principia, sed sub diversa formali ratione seu medio: ut si ex effectibus creatis probes existentiam causæ primæ, et mox ex notione causæ primæ penitus notæ, redeas ad illustrandam perficiendamque cognitionem ipsarum creaturarum. Et hic circulus vocatur *materialis*, non vero *formalis*, quia extrema talis argumentationis, quæ invertuntur assumendo pro principiis, id quod prius fuit conclusio ex illis probata, licet sint eadem *materialiter*, non tamen *formaliter*; quia cum ex cognitione Dei v. g. vis illustrare ac perficere notitiam creaturarum, non uteris *sola* illa cognitione Dei, quam ex creaturis hausisti, non enim posset illa juvare ad melius manifestandas creaturas, cum non aliam contineat lucem præter illam, quam ex prævia earum cognitione derivaverat; sed uteris alia cognitione causæ primæ præstantiori, quam ex accuratori meditatione novisque ratiociniis comparasti, independenter ab effectibus creatis. Unde revera medium probationis distinctum est, quia ex natura entium creatorum probatur causa prima, et ex causa prima, quatenus infinite perfecta et sapientis, (quæ cognitio haberi potest, quin probetur ex ipsis effectibus creatis)

patroni
demonstrationis
circularis.

Quid circulus in
probationibus.

Duplex
circulus: alter
materialis, vel
differtis
vel inperfectus;

(1) Vide Arist., ib. lib. 1.º Posterior. cap. 3, initio.

alter
formalis, vel
uniformis, vel
perfectas, qui
continet petiti-
onem principii

demonstratur mox a priori perfectio ipsius mundi. Alter est circulus *formalis*, in quo fit a conclusione regressus ad principia eadem, non solum materialiter, sed etiam formaliter, quia nempe medium vel ratio probandi est idipsum, quod prius ex principiis fuit cognitum, ut si probare velis intellectum esse facultatem immaterialem, quia operationis immateriales elicit; et mox contra negantem immaterialitatem operationum intellectualium probes intellectum operari immaterialiter, quia immaterialis facultas est. Circulus materialis vocari etiam solet *difformis* vel *imperfectus*; et formalis, *uniformis* vel *perfectus*; et continet petitionem principii.

Jam ut duplex hic modo explicatus error excludatur, sit:

196. PROPOSITIO 1.^a Repugnat demonstratio circularis formalis; non autem materialis, quæ vitiosa non est.

Demonstratio
circularis
formalis
vitiosa est;

Probatur prima pars, ab Aristotele (1) tribus argumentis, ex quibus duo tantum hic exponemus cum Sylvestro Mauro. «Primo, quia demonstratio... debet esse ex prioribus et notioribus. Sed non possunt duo esse mutuo priora et notiora, ut patet. Ergo non possunt duo per se invicem demonstrari: nisi forte unum, quod est per se notius secundum naturam, probetur per se notius nobis. Sed tunc non habetur scientia perfecta, de qua hic agimus» (2).

Probatur secundo, quia in demonstratione circulari id, quod non est per se notum, probaretur et fieret per se notum per seipsum. Patet: nam conclusio probatur et fit nota non solum per præmissas immediatas, sed etiam per præmissas mediatas, ex quibus probantur præmissæ immediatæ. Sed inter præmissas mediatas daretur ipsa conclusio probanda. Ergo conclusio per seipsam probaretur, et fieret nota, atque esset, sicut si diceretur quod A est, quia A est; seu quod est A, si est A.

(1) Vide Aristotelem, lib. 1.º *Posterior. Analyticor.*, cap. 3, initio.

(2) Sylvest. Mauri, *Paraphras.*, lib. 1 *Posterior.*, cap. 3. Vide S. Thom. ibid. lect. 8 initio; Tolet., *Conimbricens.*, aliosque Commentatores in citatum locum Philosophi.

Hæc probatio plane convincit, Aristotelem hic agere de demonstratione stricta, de ea nempe, quæ fit ex prioribus simpliciter et secundum se.

«Explicatur. Sicut cum A probatur per B, et B per C, A probatur per C; sic cum A probatur per B, et B per A, A probatur per A. Nihil vero refert, an ponantur tres termini vel plures; et an reflexio fiat per plures terminos vel per pauciores» (1).

Probatur secunda pars (2). Quia nihil repugnat aliquid notius secundum se, nobis esse minus notum. Tunc ergo licebit illud per effectus nobis notiores demonstrare a posteriori. Perspecta autem hoc modo una veritate, non repugnat in profundiori ejusdem comprehensione lucem reperire, qua illuminentur aliæ veritates, atque adeo ipsa etiam veritas, ex qua prior cognita primum est, ut patet in exemplo supra posito. Nam, cognita per effectus existentia causæ primæ, facile probatur ipsam esse actum purum, et perfectissimum, talemque, qui in omnibus sapientissime operetur. Ex quo invicte probare poterimus mundum hunc perfectum ordinatissimumque esse.

materialis
autem recta.

Et declaratur res amplius, quia nemo jure negaverit, posse duo invicem probari, dummodo unum eorum independentem ab alio innotescat. Atqui hoc est, quod in demonstratione pure materialiter circulari, seu regressiva locum habet. Sane, quod causa prima, si revera detur, debeat esse actus primus, perfectissimus, infinitus etc., cognoscitur independentem a notione vel existentia causarum secundarum. Sicut etiam independentem ab existentia vel notione causarum secundarum innotescit nobis, effectus entis sapientissimi debere esse ordinatissimos, et ad aliquem finem rectum directos. Si ergo ex effectibus creatis ostendas existentiam causæ primæ, ac deinde non jam ex existentia causæ primæ, sed ex ejusdem infinita sapientia, probes ordinem mundanum, revera non idem per idem probas: nec conclusio et principia sunt sub eadem ratione magis et minus nota. Nullum ergo vitium est in hujusmodi argumentatione.

Confirmatur auctoritate Aristotelis, qui non semel circulum hujusmodi pure materialem adhibuit in demonstratio-

(1) Mauri ibid. Cfr. S. Thom. et alii Commentatores, ibid.

(2) Fusc de hac parte disputat P. Cosmus Alamanni in *Summa Philos.* Prima part., quæst. 22, a. 2.

nibus (1); eundemque communissime admittunt Scholastici (2).

197. PROPOSITIO 2.^a Admittenda sunt aliqua principia per se nota.

Dantur
prima principia
per se nota.

Prob. 1.º Ratione S. Thomæ desumpta ex Philosopho. Nisi in demonstrationibus veniendum tandem sit ad aliqua principia immediata, quæque non possint ex alio medio priori cognosci, oportet *dicere, quod inter duo extrema, scilicet subiectum et prædicatum, essent infinita media in actu; et plus, quod non esset aliqua duo accipere, inter quæ non essent infinita media. Qualitercumque autem media assumantur, est accipere aliquid alteri immediatum. Immediata autem, cum sint priora, oportet esse indemonstrabilia. El ita patet, quod necesse est haberi aliquorum scientiam sine demonstratione* (3).

Prob. 2.º Quia, nisi principia quædam indemonstrabilia ponantur, necessario ruendum est in scepticismum, negandaque erit omnis certa cognitio, ut initio notabamus. Atqui scepticismus absurdus est, existentia vero certitudinis in mente nostra irrefragabili conscientiæ testimonio comprobatur. Ergo...

Prob. 3.º Denique a posteriori patet propositio in multis exemplis, qualia sunt hæc: *Idem non potest simul esse et non esse; Quidlibet aut est, aut non est; Totum est majus sua parte*, atque id genus principia, quæ manifeste carent medio, atque adeo per se ipsa innotescunt, intellectis terminis.

Bene ergo docuit Albertus M. (4), quemadmodum corpora visibilia in duplici sunt differentia, quædam opaca, quæ lumine externo indigent, ut videantur, quædam luminosa,

(1) Vide lib. 2.º *Poster.*, cap. 13. Cfr. ib. S. Th., lect. 12, initio; lib. 2.º de *Cælo et mundo*, text. comm. 59. Cfr. ib. S. Th., lect. 16, initio.

(2) Vide Cardin. Cajet. in lib. 1.º *Posterior.*, c. 13; Tolet., in lib. 1.um *Posterior.*, c. 3, in *questione*; Conimbric. ib. c. 3, quest. 1; Joann. a S. Thoma, *Logic.*; quest. 25, a. 3; Mauri, *Question. philosoph.* 1, q. 68; Lossada, *Logic.* tract. 5, disp. 2, cap. 1, n. 18; Alamanni, loc. cit.

(3) S. Th., 1.º *Posterior.*, lec. 7, paragr. d.

(4) Tract. 2, cap. 6.

quæ proprio lumine manifestantur, ita etiam propositiones duplicis esse generis, alias, quæ non statim cognoscuntur veræ, quantumvis termini satis penetrentur, sed probatione indigent, alias vero, quæ, statim ac termini ipsi apprehenduntur, absque ullo discursu patefiunt.

Quæ cum ita sint, quando Aristoteles (1) docet dari scientiam non solum conclusionum, sed etiam principiorum, nomen *scientiæ* non adhibuit in sensu strictiori pro cognitione per demonstrationem comparata, sed generalius pro cognitione certa, quæ haberi potest, vel per demonstrationem, ut in conclusionibus demonstratis, vel ex sola terminorum apprehensione, ut in principiis ac propositionibus per se notis (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

198. Objic. 1.º In causis datur perfectus circulus. Ergo etiam in demonstrationibus. Consequentia patet, quia demonstratio fit per causas.

Antecedens vero conceditur ab Aristotele, cum docet quasdam esse ad invicem causas, sicut finis et causa efficiens, nam finis movet efficientem, et efficiens ponit in esse finem sæpe. Et ita etiam materia et forma dicuntur sibi causæ vicissim, forma quidem in quantum dat materia esse actu, materia vero in quantum sustentat formam (3).

Resp. *neg.* antec. Nam mutua illa dependentia, quam quædam causæ habent, est in diverso genere causæ, quemadmodum diserte notat idem Philosophus. Jam vero in diverso genere causarum nihil vetat, quin aliquid sit prius et posterius, notius minusque notum alio (4).

Objic. 2.º Philosophi in investiganda rerum præsertim physicarum cognitione, circulo usi sunt, ex effectibus prius

(1) 1.º *Posterior.*, cap. 3.

(2) Cfr. S. Thom. 1.º *Posterior.*, lect. 7, paragr. d.

(3) Vide Arist., lib. 2. *Physicor.*, cap. 30, text. Comm. 30; 5.º *Metaphysicor.*, cap. 2, text. Comm. 2. Cfr. ib. S. Thom., lib. 2. *Physicor.*, lect. 5, paragr. c; et 5.º *Metaphys.*, lect. 2, paragr. c.

(4) Conimbricens., in lib. 1. *Posterior.*, cap. 3, q. 1, art. 3, ad 1.um Cfr. art. 1, arg. 1.º; et Joann. a S. Thoma, *Logic.*, q. 25, a. 3, ad 1.um

notis ad causarum notitiam assurgentes, et rursus ex causarum cognitione ad cognitionem effectuum descendentes.

Resp. in hoc fieri solummodo circulum materialem, quia causæ ostenduntur ex effectibus demonstratione a posteriori, effectus vero demonstrantur per causam a priori, quæ jam etiam aliunde cognoscatur, vel saltem ea de effectibus probantur per causam, quæ ante causæ cognitionem non innotescebat, vel probantur ex eis rationibus, quæ independenter ab effectuum cognitione aliunde manifestæ fiunt intellectui. Secus enim vitiosus foret circulus (1).

Objic. 3.º Saltem in argumentationibus dialecticis seu probabilibus licere videtur perfectus circulus, siquidem in illis probatio non instituitur ex aliquo notiori, quod sit causa alterius; et sic perinde erit procedere incipiendo a conclusione ad præmissas, vel e converso.

Confirmatur quia Philosophus concedens unam definitionem probari per aliam, quæ rursus per primam probetur, hanc affert rationem, quia illæ probationes dialecticæ sunt, non demonstrativæ (2).

Resp. «Etiam in probabilibus non potest committi circulus formalis; quia licet non procedatur per causam intrinsicam, proceditur tamen a notiori probabiliter ad ignotius probabiliter. Unde si hoc ignotum assumatur in eodem genere probationis ad ostendendum antecedens, sumetur tamquam notius illo. Et sic erit notius et ignotius in eodem genere respectu ejusdem; quod eodem modo repugnat in probabilibus ac in aliis. Si vero conclusio probabilis ex alio capite videatur quam antecedens, jam non erit circulus formaliter et uniformiter; sicut de aliis probationibus dictum est. Et ad locum Philosophi respondeo, non probare circulum formalem in probationibus dialecticis, sed solum comparare probationem unius definitionis per aliam modo probationis dialecticæ quantum ad hoc, quod Dialecticus multiplicat media, quia probabiliter procedit, non autem uno tantum modo utitur, sicut demonstrator. Et

(1) Vide Conimbricens. In lib. 1.um *Posterior.*, cap. 3. quæst. 1, art. 3 ad 3.um et art. 2, conclus. 2.^a, *Confirmatur.*

(2) Vide Aristot., 2.º *Poster.*, cap. 7, fin.. Cfr. ibid. S. Th., lect. 7, paragr. 6.

ita se habet, qui definitionem alias ex terminis notam per aliam definitionem probat, et e converso» (1).

S. Thomas tamen concedit simpliciter syllogismum dialecticum posse esse circularem, simul negans idem dici posse de syllogismo demonstrativo propter disparem rationem. *Ex his apparet*, inquit, *quare dialecticus syllogismus potest esse circularis: procedit enim ex probabilibus. Probabilia autem dicuntur, quæ sunt magis nota vel sapientibus vel pluribus. Et sic dialecticus syllogismus procedit ex his, quæ sunt magis nota nobis. Contingit autem idem esse magis et minus notum quoad diversos. Et ideo nihil prohibet syllogismum dialecticum fieri circularem. Sed demonstratio fit ex notioribus simpliciter; et ideo, ut dictum est, non potest fieri circularis demonstratio (2).*

Et eadem est sententia Apollinaris et Aegidii Romani apud Conimbricenses (3).

ARTICULUS II.

An detur aliquis habitus primorum principiorum.

199. Dubium est, an admittendus sit aliquis habitus primorum principiorum, qui re distinguatur ab intellectiva virtute; nam nemo, arbitrator, renet agnoscere habitum hujusmodi, si eo nomine nihil aliud intelligatur, quam ipse intellectus; nisi forte hunc pariter cum materialistis abolitum per summam insaniam velit.

Sunt enim quidam contententes habitum quidem principiorum dari, eum tamen non distinguunt realiter, sed «esse re idem cum potentia intellectus, ita ut eadem entitas potentia, prout simpliciter est principium actus cognitionis, sit intellectus; ut vero disponit animam ad hoc, ut per ipsammet intelligat et assentiatur principiis, sic formaliter sit habitus

Quoniam
necesse est habitum
principiorum
ab intellectiva
virtute
distinctum.

(1) Joann. a S. Thom., *Log.*, q. 25, a. 3, ad ultimum inconven. Et eodem modo respondent Conimbricenses, lib. 1, *Poster.*, c. 3, q. 1, a. 3, ad quartum.

(2) S. Th., lib. 1, *Poster.*, lect. 8, paulo post initium.

(3) Loc. nup. cit.

principiorum, » ut refert P. Gregorius de Valentia. (1). Quam sententiam sequitur ipse cum Durando (2), et Dominico Soto (3), quibus perperam adjungunt Conimbricenses (4), Bartholomæum de Medina (5).

Affirmat
communior
sententia,

At vero sententia communis Philosophorum cum Aristotele (6), S. Thoma (7), Conrado (8), Cajetano (9), Ferrariensi (10), Medina (11), Conimbricensibus (12), et Rubio (13), qui scribit hanc doctrinam communem esse *inter modernos*, quemadmodum etiam fatetur Valentia eandem esse *ferè communem* inter Philosophos ac Theologos.

200. *Secunda hæc sententia nobis amplectenda est*, supponendo ante omnia, nomine habitus principiorum venire facilitatem expeditissime assentiendi primis principiis.

que probatur.

Prob. 1.º a posteriori. Nam si nullus daretur habitus principiorum potentiæ intellectivæ superadditus, hæc ab initio ex seipsa prompta esset atque habilis ad assensum principiorum. Atqui potentia intellectiva non sic ab initio prompta et expedita est ad assensum hujusmodi. Etenim, antequam abstrahat intellectus agens species a sensibilibus, potentia intellectiva nequit assentiri principiis, ut constat ex conscientie testimonio.

(1) *Commentar.* tom. 2, in 1. 2, disp. 4, q. 3, punct. 1, *Nihilominus quoniam*.

(2) 2.º dist. 24, q. 1, n. 4.

(3) *De justitia et jure*, lib. 1, q. 4, art. 1.º

(4) *Dialect.*, in lib. 1. *Posterior.*, cap. 1, q. 1, art. 4, initio.

(5) In 1. 2, q. 51, a. 1.

(6) Vide lib. 2.um *Posterior.*, cap. ultimo, ubi docet habitum hunc in nobis generari experimento et memoria.

(7) Vide in lib. 6.º *Ethicor.*, lect. 5, post initium; 2.º *Contra Gent.* cap. 78, *Amplius*; in lib. 1.um *Posterior.*, lect. 44, per totam ac præsertim circa fin. et ibid. lib. 2, lect. 20; *Opusc. de Potentiis intellectivis*, cap. 6, fin.; 1. 2, q. 62, a. 3 ad 1.um; 2.º dist. 24, q. 2, a. 3. Cfr. 1. 2, q. 68, a. 7: *de Virtutib.* q. 1, a. 5, ad 3.um

(8) In 1. 2, q. 51, a. 1.

(9) In 1. 2, q. 51, a. 1.

(10) In lib. 2.um *Contr. Gent.*, cap. 78.

(11) In 1. 2, quæst. 51, art. 1.

(12) In lib. 1. *Posterior.*, cap. 1, quæst. 1, art. 4.

(13) Lib. 1.º *Posterior.*, tract. 1, de habit. principior.

Adde quod exercitatione major comparetur facilitas assentiendi principiis, ut patet potissimum in assensu positionum, immo etiam in assensu dignitatum. Cur enim dignitatibus non adhaeremus, donec experientia inductione præcesserit? Ergo per inductionem hujusmodi aliquid advenit intellectivæ potentiæ, quod prius aberat, ad reddendam illam expeditam pro assensu principiorum.

Prob. 2.º a priori. Nam ratio ponendi habitus generatim est nativa indeterminatio vel indifferentia potentiæ ad actus certos eliciendos. Etenim potentiæ, natura sua ordinatæ ac determinatæ ad certum genus actuum, non egent habitu, quo inclinentur, ac determinentur ad illos. Atqui intellectus natura sua indifferentis est ad hoc vel illud intelligendum. Neque enim determinatur ex se intellectus ad hunc vel illum assensum, nisi per intellectum agentem, mediantibus speciebus intelligibilibus, ut nunc supponimus, et probabitur suo loco in tractatu de Anima rationali. Ergo...

201. **Objic. 1.º** Habitus dari solent, ut potentia inclinentur, et promptior reddatur ad actum. Atqui intellectus natura sua ita propensus est ad actum, ut nequeat propensior effici. Est enim potentia naturalis, quæ objecto sufficienter proposito, confestim absque ulla difficultate tendit in illud. At vero prima principia sunt objectum naturale intellectus, quod, penetratis terminis, sufficienter proponitur illi. Ergo nulla remanere potest indifferentia vel difficultas, quæ per habitum superadditum amovenda sit (1).

Resp. 1.º Si hæc ratio valeret, eodem modo negari posset habitus scientiæ distinctus ab intellectu, qui tamen communis calculo Scholasticorum approbatur.

Resp. neg. Minor. Ad probation. iterum *neg. Major.* Nam neque objectum sufficienter proponitur intellectui, neque intellectus sufficientem facilitatem habet ad assensum ex sola sua virtute, si nullum sibi superveniat adjumentum.

Dices. Saltem si adsint intellectui species intelligibiles, jam nihil præterea requirendum est ad prædictam comparandam facilitatem.

(1) Vide apud Conimbricenses, lib. 1 *Posterior.*, cap. 1, quæst. 1, art. 4.

sive in aliqua qualitate inde resultante, non est paritas inter intellectum et voluntatem.

Resp. 2.º Non desunt, qui censeant etiam voluntatem indigere habitu vel pro ipsa tendentia in finem ultimum seu beatitudinem (1). Quam sententiam si quis tenere velit, concessa Majori, negabit Minorem objecti argumenti.

Plura dabunt Conimbricenses (2).

Brevis declaratio
habitus
principiorum.

Quæ cum ita sint, admittendus est cum communissima Doctorum sententia habitus principiorum, *habitus* nempe *intellectum* inclinans et determinans ad assentiendum primis principiis speculativis; quæ ultima particula additur, ut distinguatur a *synderesi*, quæ est *habitus principiorum practitorum*: vocatur autem hujusmodi habitus communiter *intellectus principiorum*. Et satis congruit nomen, inquit Angelicus; *hujusmodi enim principia statim cognoscuntur, cognitis terminis. Cognito enim quid est totum et quid pars, statim scitur, quod omne totum est majus sua parte. Dicitur autem intellectus ex eo, quod intus legit intuenso essentiam rei. Unde et in 3.º de Anima dicitur, quod objectum proprium intellectus est quod quid est. Et sic convenienter cognitio principiorum, quæ statim innotescunt cognito quod quid est, intellectus nominatur* (3).

Dubium, utrum
intellectus
principiorum sit
unus habitus
an multiplex.

202. **Quæret quispiam** utrum *intellectus principiorum* sit unus habitus, an vero multiplex. Et quamvis quæstio non magni sit momenti, aperiã tamen priscorum Doctorum opiniones.

Distinguenda
principia
practica et
speculativa:
evidentia at
probabilia

In primis distinguenda sunt hac in re principia speculativa a practicis: illa versantur circa rerum naturas, hæc respiciunt mores. Item distinguenda sunt principia seu propositiones immediatæ probabiles, quæ versantur circa materiam pure probabilem, vel saltem inevidentem, et principia necessaria ac certa, quæ versantur circa materiam necessariam et evidentem; quod enim præter prima principia certa et evidentia,

(1) Vide Conimbr., loc. nup. cit. vers. fin.. *Confirmatio attingit difficultatem inter Theologos admodum controversam.*

(2) *Ibid.*

(3) S. Th. *Ethicor.*, lib. 6, lect. 5, post initium.

admittenda sint alia pure probabilia, jam superius notavimus cum priscis auctoribus ex Aristotele et S. Thoma (1).

Jam habitus principiorum evidentium distinguitur ab habitu principiorum probabiliũ, ut patet; opponuntur enim inter se evidens et probabile, necessarium et contingens, ac proinde nequeunt eodem habitu attingi. Adde, quod proprium est habitus evidentium principiorum non posse errare, atque adeo *intellectus* numeratur inter virtutes intellectuales ex communissima sententia. At habitus principiorum probabiliũ, quantum est de se, indifferens est sive ad verum sive ad falsum, nec potest consequenter esse virtus intellectualis.

Habitus
principiorum
evidentium
distinctus ab
habitu
principiorum
pure
probabilium.

Item principia practica et speculativa diversos videntur postulare habitus, quia veritas practica, circa quam versatur habitus principiorum practitorum, est diversa formaliter a veritate speculativa, circa quam versatur habitus principiorum speculativorum (2).

Principia item
speculativa et
practica diversos
postulant
habitus.

Ad rem Joannes a S. Thoma: «Certitudo practica perficitur certitudine morali, secundum convenientiam moralem et prudentialem, quæ tendit et applicat ad actiones contingentes, ad quas inclinat: quales sunt actiones voluntatis et opera factibilia per artem; licet enim principia practica tandem resolvantur in aliquas veritates necessarias et in universali, tamen ut practica sunt, in particulari contingentiam includunt, sicut hoc principium: *Bonum est faciendum: Deus est colendus*, in universali et quasi speculative resolvitur sic: *Ratio boni postulat de se, seu convenientiam habet, ut fiat: Deo debitus est cultus*. Practice autem in particulari applicatur per modum imperii vel consilii sic: *Tibi convenit hoc bonum facere; Deum colere* etc. Et primo modo habent certitudinem necessariam (metaphysicam); secundo vero modo inferunt actum certitudinem morali, non metaphysicam, quæ simpliciter est contingens» (3).

(1) Vide supra n. 188.

(2) P. Anton. Rub., *Logic.*, in lib. 1.um Posterior., trat. 1, de habitu principiorum, n. 19

(3) *Logic.*, q. 26, a. 1, *Ratio primæ partis.*

Hinc etiam S. Thomas (1) et ejus commentatores communissime distinguunt *intellectum principiorum a synderesi*.

Denique relate ad principia evidentia speculativa, quorum, ut sæpe monuimus, duo sunt genera, *axiomata* nempe seu *dignitates* et *positiones* seu principia particularia singularum scientiarum propria, diversæ apud Philosophos sunt sententiæ. Alii contendunt omnia principia speculativa, sive sint communia omnibus scientiis, ut dignitates, sive particularia seu propria, videlicet positiones, ad eundem habitum pertinere. Ita inter alios Joannes a S. Thoma (2) et Complutensés (3). Et hanc suæ sententiæ rationem reddunt. «Quia in omnibus primis principiis, sive sint communissima, sive minus communia, invenitur eadem ratio formalis assentiendi, scilicet sine medio probante. Quod autem termini sint nobis magis vel minus noti et communes, ideoque constituent principia communissima vel minus communia, hoc solum pertinet ad faciliorem et communiorem explicationem terminorum, non ad diversum modum assentiendi, posita eorum explicatione» (4).

At vero P. Antonius Rubius (5), Suarez (6), alique arbitrantur habitus etiam principiorum speculativorum evidentium distingui specie, secundum quod in diversis materiis inveniuntur, ita ut habitus principiorum unius scientiæ, specie distinguatur ab habitu principiorum alterius scientiæ, et similiter etiam distingui habitus principiorum universalissimorum, si dentur. Et rationem hanc afferunt. Habitus distinguuntur per diversos actus, et actus sunt diversi per diversa objecta. Sed assensus principiorum unius scientiæ specie distinguitur ab assensu principiorum alterius; et assensus unius principii universalissimi distinguitur etiam specie ab assensu alterius. Ergo habitus etiam erunt distincti specie.

(1) Vide *Question. disputat., de Verit.* q. 16, a 1; 1. p. q. 79, art. 12; 2.º dist. 24, q. 2, art. 3.

(2) *Loc. nup. cit.*

(3) *Logic.* disp. 20, q. 1, n. 7.

(4) Joann. a S. Thom., *ibid.*

(5) *Logic.*, lib. 1.º *Poster.*, tract. 1 *de habitu principiorum*.

(6) *Disp. Metaph.* 44, sect. 11, n. 48.

«Probatur Minor. Quia diversa principia continent diversam veritatem, quam respiciunt assensus tamquam proprium objectum; ut diversam veritatem specie continet hoc principium: *Homo est animal rationale*, ab illo: *Natura est motus principium et quietis ejus, in quo est*. Ergo efficiunt assensus specie distinctos in intellectu. Et diversi assensus efficiunt habitus etiam diversos. Et idem exemplum adduci potest in diversis principiis universalissimis» (1).

«Et si dicas distingui specie assensus, sed tamen pertinere ad eundem habitum, quia sunt actus inadæquati respectu illius, ad omnia principia et ad omnes assensus eorum se extendentis; in contrarium est, quod si distinguuntur specie, licet inadæquata, necesse est eos generare habitus partiales specie distinctos; quia quælibet causa producit effectum secundum suam speciem, licet inadæquatam. Ergo a causis specie distinctis, licet inadæquatis, necesse est effectus specie diversos, licet inadæquatos, procedere. Quare jam dabuntur diversi habitus, saltem partiales, specie distincti.»

«Verum probatur debere distingui specie totali. Quia habitus principiorum non habet tantam extensionem ac intellectus; ut possit idem se extendere ad omnes veritates; nec habet majorem extensionem, quam habitus scientiæ, cui proportionatur ac necessario præsupponitur. Sed habitus scientiæ distinguuntur specie per diversa objecta formalia. Ergo habitus principiorum, qui eis correspondet, debet etiam distingui specie per diversas veritates principiorum, circa quas versantur, tamquam circa propria objecta» (2).

Ad rationem vero contrariam ex eo petitam, quod in omnibus principiis eadem sit ratio formalis assentiendi, scilicet sine medio probante, respondet Rubius, negando exinde sequi specificam identitatem assensus in principiis. «Nam licet omnibus assentiatur intellecta significatione terminorum sine medio, modus tamen iste assentiendi et ratio generica est, sicut etiam est generica in scientiis assentire conclusionibus per medium demonstrativum. Sicut ergo in scientiis specie

(1) Rubius in *Logic.* lib. 1.º *Poster.*, tract. 1 *de habitu principiorum*, n. 21.

(2) *Rub. ib.* n. 21.

Relate ad principia speculativa evidentia, variè datur opiniones: quidam affirmant unum pro omnibus habitum sufficere.

alii negant.

distincta est ratio assentiendi secundum distinctam rationem principiorum, per quæ assentitur intellectus conclusionibus hujus aut illius scientiæ, et sicut per hanc distinctam rationem specificam distinguuntur habitus scientiæ specie, ita in assensu principiorum distincta est ratio assentiendi specifica secundum distinctionem specificam diversarum veritatum, quas diversa principia continent. Nam ratio assentiendi principiis ipsamet veritas principiorum per semetipsam est, et non per aliud medium. Diversa igitur veritas immediata cum sit, diversa etiam ratio assentiendi erit, et diversum assensum secundum speciem efficiet. Et diversi assensus secundum speciem, diversos habitus principiorum generabunt* (1).

Judicium auctoris. Hæc ultima sententia, supposito quod habitus principiorum generentur per assensus iisdem adhibitos, satis probabilis videtur. Id tamen ipsum satis controversum est; ut videbimus modo.

ARTICULUS III.

Utrum habitus principiorum naturalis sit, an vero acquisitus.

Diversæ hac de re opinionēs Doctorum. 203. Variæ hac de re circumferuntur Philosophorum sententiæ. Quidam namque arbitrantur habitum hujusmodi esse omnino naturæ congenitum, inque ipsa animæ creatione inditum intellectui. Pro hac opinione citantur Bañez (2), Medina (3), aliique (4), quibus favere putatur S. Thomas non uno in loco (5).

Sententia longe communior, negans habitum principiorum esse animo ingentum. At multo communius negant Philosophi ac Theologi habitum principiorum esse animo ingentum, sed volunt esse acquisitum, quamvis non parum discrepent in modo rem explicandi. Plures opinantur habitum principiorum acquiri

- (1) Rub. ib., n. 22. Cfr. Suar. disp. 44 *Metaph.*, sect. 11, n. 48.
- (2) In 1. p. q. 1, art. 6, *Notabili* 3.^a
- (3) In 1. 2. q. 51, art. 1, *ult. conclus.*, et *ad tertium* et *ad ultim.*
- (4) Apud Complutens., *Logic.*, disp. 20, quæst. 2, n. 10.
- (5) Vide 1. p. q. 79, art. 12; q. 83, art. 2; 1. p. q. 91, art. 3; 2. 2. quæst. 47, art. 6 et 15; *de Verit.*, q. 16, a. 1; 2.^a Dist. 24, q. 2, art. 3; 3.^a Dist. 23, q. 3, art. 2, ad 1.^{am}

repetitis assensibus eorundem, sicut habitus morales virtutum, v. g. humilitatis etc., comparantur repetitione similium actuum. Hanc opinionem tenuit olim Buridanus apud Gregorium de Valentia (1) et postea Antonius Rubius (2), qui eandem asseruit communem inter modernos; et etiam Cornimbricensis (3).

Tertia est sententia illorum, qui habitum principiorum esse partim a natura, partim ab acquisitione; non quod compositus sit ex altera parte naturali, altera vero acquisita, sed quia, positus speciebus intelligibilibus per virtutem intellectus agentis, abstractis a phantasmatibus, sine ullo vel motivo vel alio superaddito, intellectus possibilis satis per se habilis est ac determinatus ad ponendum assensum. Quia ergo sine hujusmodi speciebus intelligibilibus terminorum ipsorum non est intellectus habilis ad assensum, illas autem non habet a natura, sed per abstractionem intellectus agentis; ideo habitus principiorum partim dicitur a natura esse, et partim ab extrinseco, vel etiam dicitur inchoative a natura esse, ac compleri extrinsecus, per actum videlicet intellectus agentis. Hinc etiam intellectus agens dicitur causa hujusmodi habitus, quia ipsi debetur perfectio et complementum illius per productionem specierum intelligibilium, quemadmodum discrete docet Angelicus (4). Ita Cajetanus (5), Ferrariensis (6), Cappone a Porrecta (7), Nazarius (8), Javellus (9), Complutenses (10) aliique.

Unde latum est discrimen inter duas hasce postremas sententias, quia, licet conveniant in confutando habitu principiorum, qui sit penitus naturalis, in eo tamen dissident, quod secunda vult ante habitum præcedere plures assensus

- (1) In 1. 2. disp. 4, quæst. 3, punct. 1, *Tertia opinio*.
- (2) In lib. 1.um *Posterior.*, cap. 26, tract. 1, *de habit. principior.* n. 11.
- (3) Loc. cit., quæst. 1, art. 4, in fine.
- (4) 1. 2. q. 53, a. 1; 2.^a *Contr. Gent.*, cap. 78; 2.^a dist. 24, q. 2, a. 3.
- (5) In 1. 2. q. 51, a. 1.
- (6) In lib. 2.um *Contr. Gent.*, cap. 78.
- (7) In 1. 2. q. 51, a. 1.
- (8) In 1. p. q. 58, a. 1, *contr.* 1.
- (9) 2.^a lib. *Metaph.*, q. 1.
- (10) *Logic.*, disp. 20, q. 2, n. 14.

Hujus opinionis patroni in varias rursus scinduntur sententias, vel explanationes: prima,

altera

discrimen utriusque.

principiorum, tertia vero e converso docet statim post abstractas species, ante omnem assensum principiorum, existere in mente habitum eorumdem.

Diversæ
iterum ejusdem
rei explanationes.

Verum adhuc dupliciter intelligi et exponi posset hæc tertia sententia pro diversis opinionibus circa naturam habitus: α) ita ut habitus aliud revera non sit præter ipsam potentiam intellectivam instructam speciebus intelligibilibus, et sic naturalis sit, quatenus importat potentiam ipsam intellectivam, acquisitus autem ratione specierum. Et sic rem explicat Masius apud Complutenses (1) et idem forte voluit Capreolus (2). β) Alii vero volunt in intellectu possibili statim acceptis speciebus pullulare ac resultare qualitatem quamdam distinctam, illamque esse habitum, qui proinde dicatur et sit *naturalis*, quia fluit per modum naturæ ad præsentiam specierum aut posita notitia terminorum, et simul *acquisitus*, quia resultare nequit nisi præsuppositis speciebus, quæ certe in nobis innatæ non sunt, sed ministerio sensuum acquiruntur per virtutem intellectus agentis. Unde e converso habitus principiorum in angelis penitus naturalis est, quia speciebus utuntur angeli naturaliter infusis, et ab ipsa sui creatione ingentis. Hæc est sententia Cajetani, Nazarii, Ferrariensis, Complutensium (3) et aliorum.

204. In hac quæstione investigari potest et res ipsa et mens Angelici Doctoris, quæ non satis perspicua videtur esse, ut vel ex eo constat, quod ab ipsis Thomistis diversimode intelligatur.

Mens Aquinatis.

Et circa mentem quidem Aquinatis, existimo ipsum non admisisse habitum principiorum vere innatum. Et ratio est, quia sæpe disertissime docet habitum hujusmodi esse naturalem dumtaxat secundum *inchoationem*, non vero totaliter vel secundum perfectionem et complementum (4). Ex quo facile patet etiam vera intelligentia eorum omnium locorum, in quibus S. Doctor naturalem vocat sive habitum sive cogni-

(1) Ibid. n. 12.

(2) In 3.º q. proleg. in respons. ad 3.um arg. contr. 1.^{am} conclus.

(3) Locis citatis.

(4) Vide v. g. 1. 2. q. 51, a. 1; q. 63, a. 1; 3.º dist. q. 33, q. 1, art. 2. solut. vel quæstioncula 1.^a

tionem principiorum (1). Quæ loca nihil vetat, quominus cum illa distinctione interpretetur; secus enim non possemus tantum Magistrum a contradictione excusare.

Adde quod ipsemet S. Thomas quandoque utatur diminutive particula, ut cum scribit habitum principiorum esse *quodammodo* naturalem.

Dices: Hæc sunt verba S. Thomæ: *Habitus infusus similis est habitui innato, quia sicut naturalis habitus datur in creatione, ita infusus in reparatione. Naturalis autem habitus, sicut intellectus principiorum, indiget, ut cognitio determinetur per sensum* (2).

Respondeo hæc nullo negotio explicari ex aliorum testimoniorum doctrina, dicendo habitum principiorum appellari *naturalem*, nempe *inchoative*, quomodo habitus ille acceptus profecto datur in creatione.

Mens ergo Angelici Doctoris hæc est, habitum principiorum quoad *inchoationem* esse naturalem, quoad perfectionem vero esse ab exteriori principio. Est quidem quoad inchoationem naturalis, quia sicut in quibusdam hominibus ex peculiari dispositione organorum est major aptitudo ad bene intelligendum, in quantum quoad inchoationem intellectus opus est potentiis sensitivis, vel ad musicam addiscendam, vel ad castitatem, mansuetudinem, aliasve virtutes; ita in omnibus hominibus, ex ipsa specifica perfectione rationalitatis, inest dispositio et habitus naturalis ad pronuntianda principia, *ex ipsa enim natura animæ intellectualis convenit homini, quod statim, cognito quid est totum et quid est pars, cognoscat quod omne totum est majus sua parte, et simile est in cæteris* (3). Hujusmodi autem habitus sola non constituit habitum, nec rationem illius assequitur, saltem donec adsint in mente species intelligibiles, quibus notitiam terminorum habeat. At quia nec species nec notitia terminorum sunt ingentæ nobis, quia intellectus v. g. *quid sit totum et quid sit pars cognoscere non potest, nisi per species intelligibiles a phantasmatibus acceptas; et propter hoc Philosophus in fine*

(1) Vide loca nuper citata in favorem primæ sententia.

(2) S. Thom. 3.º distinct. 23, q. 3, art. 2 ad primum.

(3) S. Thom. 1. 2. q. 51, a. 1 corp.